ಡಾ॥ ಅ. ಸುಂದರ *

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು: ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮತ್ತು ಸೂಚನೆಗಳು

ಸುಮಾರು ೧೮೮೪ರಲ್ಲಿ ಕೊಣ್ಣೂರು (ಗೋಕಾಕ್ ತಾ): ಗ್ರಾಮದ ಬಳಿ ೧೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೨೦೦-೮೦೦)ಯ ದಾರಿಕೋಣೆ ಗೋರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಗೆಜೆಟೀರ್‌ನಲ್ಲಿ[1] ವರದಿಯಾಗಿತ್ತು. ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್‌ಫುಟ್ ಅವರು ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೦೦೦-೧೦೦೦)ಯ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರದ ಕೊಡಲಿ[2] ಸಿಕ್ಕಿದ್ದನ್ನು ವರದಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೩೯ರಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಬೊಂಬಾಯಿ ಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ, ೧೯೫೭ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಥಮ ನಿರ್ದೇಶಕ ಪಂಚಮುಖಿಯವರು ಸಪ್ತನಾಗರ (ಅಥಣಿ ತಾ)ದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ನೇರಳೆ ಬಣ್ಣದ ರೇಖಾಚಿತ್ರವಿದ್ದ ಮೃತ್‌ಪಾತ್ರೆ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು[3] ಹಾಗೂ ಅನಂತರ ಬೆಳಗಾವಿ ನಗರದ ಹೊರವಲಯದ ವಡಗಾಂವ್ ಮಾಧವಪುರದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲದ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳಿದ್ದ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಜನವಸತಿ ನಗರ ನೆಲೆಯನ್ನು[4] ಶೋಧಿಸಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ಬನವಾಸಿ-ಹಲಶಿ (ಖಾನಾಪುರ, ತಾ)ಯ ಕರ್ನಾಟಕದ ಆದಿಕದಂಬ ಅರಸು ಮನೆತನ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಶ.೩೪೨-೫೪೫)ಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ ಸುಮಾರು ೨೫೦೦ ವರ್ಷ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಜನ ವಾಸ್ತವ್ಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾದ ಕೆಲವೇ ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದವು. ೧೯೫೪ರಿಂದ ಈಗಿನವರೆಗೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಪುರಾತತ್ತ್ವ ತಜ್ಞರು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಲಂಕಷ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೇ ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಮಹತ್ವದ ನೆಲೆಗಳು ಪತ್ತೆಯಾದುದಲ್ಲದೆ, (ನೂತನ)ಶಿಲಾತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಬಹಳ ಪೂರ್ವದ ಕೃಷ್ಣಾ-ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳ ಶಿಲಾಯುಗ ನೆಲೆಗಳು ಶೋಧವಾದವು: ಅವು ಆದಿ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯ ಹಳೇ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳು[5] (ಸು.೫ ಲಕ್ಷವರ್ಷಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ೪೦ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನ).

ಈ ಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊರಗಲ್ ಯಾದವಾಡ (ರಾಮದುರ್ಗ ತಾ) ಮತ್ತು (ಬೈಲಹೊಂಗಲ ತಾ)[6]

---

* ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರಕೇಂದ್ರ, ಬಿಜಾಪುರ

೧. **ಬಾಂಬೆ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಗೆಜೆಟೀರ್**: ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ (೧೮೮೪) ಸಂ. XXI

೨. ರಾಬರ್ಟ್ ಬ್ರೂಸ್ ಫುಟ್; ೧೯೧೬: **ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಪ್ರಿಹಿಸ್ಟಾರಿಕ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಪ್ರೋಟೋ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕ್ ಆ್ಯಂಟಿಕ್ವಿಟಿಸ್: ನೋಟ್ಸ್ ಆನ್ ದೇರ್ ಏಜಸ್ ಆ್ಯಂಡ್** ಡಿಸ್ಟ್ರಿಬ್ಯೂಶನ್, ಗೌವರ್ನಮೆಂಟ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್, ಮದ್ರಾಸ್, ಪುಟಗಳು ೭೭-೯೬, ೧೨೨-೨೮.

೩. **ಪ್ರಾಗ್ರೆಸ್ ಆಫ್ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್ ಬಾಂಬೆ ಸ್ಟೇಟ್ ಫಾರ್** ೧೯೪೧-೪೬, ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ (ಕ.ರಿ.ಇ,ಕ.ವಿ.ವಿ), ಪುಟ ೨೩

೪. ಅದೇ ಕಡೆ, ಪುಟಗಳು ೧-೨

೫. ಜೋಶಿ, ಆರ್.ವಿ; ೧೯೫೬: **ದಿ ಪ್ಲೀಸ್ಟೋಸೀನ್ ಸ್ಟಡಿಸ್ ಇನ್ ದಿ ಮಲಪ್ರಭಾ ಬೇಸಿನ್**, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಮತ್ತು ಡೆಕ್ಕನ್ ಕಾಲೇಜ್ ಪೋಸ್ಟ್ ಗ್ರಾಜುಯೇಟ್ ಆ್ಯಂಡ್ ರಿಸರ್ಚ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್, ಪುಣೆ.

೬. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಶ್ರೀ ಹೊಂಡದಕಟ್ಟಿ, ತಮ್ಮ ಎಂ.ಫಿಲ್. ಸಂಶೋಧನೆ ಕಾಲದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು.

ಕೊಣ್ಣೂರು (ಗೋಕಾಕ ತಾ), ಕಡೋಲಿ, ಎಕ್ಸಂಬಾ, (ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾ), ಕುಡಚಿ (ರಾಯಭಾಗ ತಾ), ಸತ್ತಿ, ಮಂಗಸೂಳಿ (ಅಥಣಿ ತಾ) ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವಾದವು.[7] ಈ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

ಅ) ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ

೧) ಆದಿ ಹಳೇ ಶಿಲಾಯುಗ	ತೊರಗಲ್
೨) ಮಧ್ಯ ಹಳೇ ಶಿಲಾಯುಗ	ಯಾದವಾಡ
೩) ನೂತನ (ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಹಂತ)ಶಿಲಾಯುಗ	ಜೋಗಿ ಬೂದಿಹಾಳ
೪) ಕಬ್ಬಿಣಯುಗ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಹಲಶಿ, ಸೌಂದತ್ತಿ, ನವಿಲುತೀರ್ಥ ಸಿಂದೋಗಿ, ತಲ್ಲೂರು
೫) ಆದಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಕಡೋಲಿ,ವಡಗಾಂವ್ -ಮಾಧವ್‌ಪುರ, ತಲ್ಲೂರು

ಬ) ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶ

೧) ಆದಿ ಹಳೇ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಸುತಗಟ್ಟಿ
೨) ನೂತನ (ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರ) ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಕೊಣ್ಣೂರು (ಬೂದಿಗುಡ್ಡೆಸಹಿತ)
೩) ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ನಿರ್ವಾಣಹಟ್ಟಿ, ಹಿಡಕಲ್, ಹೂನೂರು, ಗುಡಗೇರಿ ಗೊಡಚನಮಲ್ಕಿ, ಗುಮಚಿ ಮರಡಿ

ಕ) ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶ

೧) ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಮಂಗಸೂಳಿ.
೨) ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಕಡೋಲಿ, ಎಕ್ಸಂಬಿ, ಕುಡಚಿ, ಮಂಗಸೂಳಿ, ಸತ್ತಿ
೩) ಆದಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ	ಕರೋಶಿ

ಈ ಶೋಧನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳು ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಗಳು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಹೀಗಿವೆ: ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಉಗಮ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಇವೆರಡು ನದಿಗಳ ಸಂಗಮದವರೆಗೆ ತಜ್ಞರು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಭಾಗದ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹಳೇಶಿಲಾಯುಗದ ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶಿಲಾಯುಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವದು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನೂತನ-ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ನೆಲೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯಲ್ಲಿರುವುದು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಗಳು ಘಟಪ್ರಭಾ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಆದಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದ ನೆಲೆಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ.

ಸಮಸ್ಯೆಗಳು

ಹಳೇ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೆಲೆಗಳು ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಮತ್ತು ವಿರಳವು ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗದ ಹೊರತು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಲಾ ಉಪಕರಣವನ್ನು ಮಾಡಲು ಬಳಸಿದ ತಂತ್ರ ಮತ್ತು ಉಪಕರಣಗಳ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬಗೆಗಷ್ಟೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಭಾಗದ ನೆಲೆಗಳ ಉಪಕರಣಗಳು ಕೃಷ್ಣಾ ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ಮಲಪ್ರಭಾ ಕೆಳದಂಡೆಗಳ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಿಲಾ ಉಪಕರಣಗಳಂತಿವೆ.

ಇನ್ನು ಪೂರ್ವ ಭಾವಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಅಂದರೆ ಮಲಪ್ರಭಾ-ಘಟಪ್ರಭಾ-ಕೃಷ್ಣಾ ಬಯಲು ಪ್ರದೇಶದ ೧) ನೂತನ-ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಹಾಗೂ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರ ಯುಗ ಮತ್ತು ೨) ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮಾದರಿಗಳು ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಒಂದನೆಯದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ಪಷ್ಟ ವರ್ಗಗಳಿವೆ:

೧) ಮಸ್ಕಿ (ಪೀರಿಯಡ್ I) ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ (IA)ಯ ನೂತನ ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತರಹದ್ದು, ಹಾಗೂ ೨) ಸಾವಳ್ದಾ (ಧುಳೆ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರ ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ತರಹದ್ದು

ಇವೆರಡು ಭಿನ್ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳುಳ್ಳ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಜನವರ್ಗದವರದ್ದೆಂದು ಮಸ್ಕಿ, ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ದೈಮಾಬಾದಿನ ಉತ್‌ಖನನಗಳಿಂದ[8] ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

---

೭. ಸುಂದರ, ಅ : ೧೯೭೦:" ದಿ ಕ್ಯಾಲ್ಕೊಲಿಥಿಕ್ ಫೇಸ್ ಇನ್ ದಿ ಅಪ್ಪರ್ ಕೃಷ್ಣಾ" ಡಾ.ಪಿ.ಬಿ.ದೇಸಾಯಿ ಫೆಲಿಸಿಟೇಶನ್ ವಾಲ್ಯೂಂ, ಧಾರವಾಡ

ಶ್ರೀ ಎಚ್.ಎಸ್ ಕಾಂಬಳೆ ಅವರ ಪಿ ಎಚ್.ಡಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಸೂಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ನೆಲೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು.

೮. ಸಾಳಿ, ಎಸ್.ಎ. ೧೯೮೬: ದೈಮಾಬಾದ್, ೧೯೭೬-೭೯ ಆರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ, ನವದೆಹಲಿ.

ದೈಮಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಐದು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಂತಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂತ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೦೦೦-೧೮೦೦)ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದ ಆ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಸಾವಳ್ದಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೨೦೦-೨೦೦೦). ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಥಮ ಸುಳಿವು ಗೊತ್ತಾದುದು ತಾಪಿ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯ ಸಾವಳ್ದಾದಲ್ಲಿ.[9] ಮೊದಲನೆಯದು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ-ಘಟಪ್ರಭಾ-ಮಲಪ್ರಭಾ-ತುಂಗಭದ್ರಾ (ಕೆಳದಂಡೆ) ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೆ, ಎರಡನೆಯದು ಹೆಚ್ಚು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಆದರೆ ವಿರಳವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ, ಗೋದಾವರಿ ಮಧ್ಯ ಭಾಗ ಮತ್ತು ತಾಪಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇವೆರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ದಟ್ಟ ಸಾಂದ್ರತೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಳ್ದಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡನೆಯದರ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದಿತೆಂಬ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಸೂಚನೆಯು* ಕಾಂಬಳೆಯವರ ಮಂಗಸೂಳಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ. ದಾರಿಕೋಣೆ ಕಲ್‌ಗೋರಿಗಳು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಪ್ರಾಚೀನವೂ ಆಗಿವೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆಯ ಭೈರವನಪಾದ (ಹಳ್ಳೂರು)-ತಡಕನಹಳ್ಳಿ (ಹಿರೇಕೆರೂರು ತಾ, ಧಾರವಾಡ ಜಿ), ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿ (ಹರಿಹರ ತಾ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿ.) ಹಾಗೂ ಘಟಪ್ರಭಾದಲ್ಲಿಯ ಕಲಾದಗಿ (ಬೀಳಗಿ ತಾ, ಬಿಜಾಪೂರ ಜಿ.) ಯ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾಧಾರಣ ದಾರಿ ಕೋಣೆ (?) ಕಲ್ಗೋರಿಗಳು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಹಂತದ್ದೆಂದು (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೦೦೦-೮೦೦) ಹಿಂದೆ ನಾನು ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶವು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಶಿಲಾ ದಾರಿಕೊಣೆ ಗೋರಿಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲಿನ ದಿಣ್ಣೆ ಗೋರಿಯು, ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕೊನೆಯ ಹಂತವು ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಂತಕ್ಕೆ ಸಮಕಾಲೀನವಾಗಿದ್ದು ಇವೆರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆಯೆಂದು[11] ಈಗಾಗಲೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೦೦೦ ದಿಂದ ೮೦೦ರ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಸಾವಳ್ದ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮಸ್ಕಿ (ನೂತನ) ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂತರವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಇರುವಾಗಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಜೊತೆ-ಜೊತೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಇತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಪ್ರಸಾರವಾದುವೆ? ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಇವು ಪ್ರಸಾರವಾದುವೆ? ಹಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಯಾವವು? ಆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಿಂದ/ಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಾರವಾದುವು? ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವನತಿ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪ್ರಸರಣವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಸೂಚನೆಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಸರಣಗಳು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.೨೦೦೦ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸೂಚನೆಗಳು ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಕೆಲವು ಕುರುಹುಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಇವು:

೧) ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರಗಳು.

೨) ಬಿಳಿ ವರ್ಣದ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಪೂರ್ಣ ಕಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು ಕೆಂಪಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು.

೩) ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಸುಗೆಂಪು ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ದಾರಿ ಕೋಣೆ ಗೋರಿಗಳ ರಚನಾಕ್ರಮ.

---

೯. ಸಾಳಿ, ಎಸ್, ಎ.: ೧೯೬೪:'' ಎ ನ್ಯೂ ಸೆರಾಮಿಕ್ ಆಫ್ ದಿ ಕ್ಯಾಲ್ಕೊಲಿಥಿಕ್ ಫ್ರಂ ಧೂಳಿಯ'' ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಏಷಿಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಬಾಂಬೆ, ಸಂ.೩೯, ಮುಂಬೈ.

೧೦. ಸುಂದರ, ಅ.: ೧೯೭೫: ದಿ ಅರ್ಲಿ ಛೇಂಬರ್ ಟೂಂಬ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಕಾನ್ಸೆಪ್ಟ್ ಪಬ್ಲಿಷಿಂಗ್ ಕಂಪೆನಿ, ನವದೆಹಲಿ.

೧೧. ಸುಂದರ, ಅ,: ೧೯೬.: '' ಎ ನ್ಯೂ ಟೈಪ್ ಆಫ್ ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಬರಿಯಲ್ ಇನ್ ತೇರ್‌ದಾಳ್, ಮೈಸೂರು'', ಪುರಾತತ್ವ, ಸಂ. ೩, ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, ದೆಹಲಿ.

* ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಎಚ್.ಎಸ್. ಕಾಂಬಳೆಯವರು ನನಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಈಗಾಗಲೇ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೇಖಾ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳು, ಬಲೂಚಿಸ್ಥಾನ ಹಾಗೂ ಗುಜರಾತಿನ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುವುದನ್ನು ಬೇರೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಖನ್ನಿನ ವಿವಿಧ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಳ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾಗಿದ್ದು ಅದು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨೦೦೦ದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಊರ್ಜಿತ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಅನಂತರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೮೦೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಸರಣವಾಗಿ ಕ್ರಮೇಣ ಕೃಷ್ಣಾ ಮಧ್ಯ ದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗ ಹಂತವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.[12]

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಬಿಳಿ ವರ್ಣದ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರದ ಕಪ್ಪು-ಕೆಂಪಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮೇಲ್ದಂಡೆ ಪ್ರದೇಶದ ಹಳ್ಳೂರು, ಕೂನಬೇವು, ಹಾದರಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ತಡಕನಹಳ್ಳಿ, ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಲ್ ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಈ ಮೃತ್ ಪಾತ್ರೆಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಮೇಲಿನ ವರ್ಣ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರದೇಶದ ಲೋಥಾಲ್, ರಂಗಪುರ, ಸುರ್ ಕೋಟಡ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಲ್ಲಿಯ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಂತದ ಇದೇ ತರದ ಮೃತ್‌ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶದವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇನೆ.[13]

ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಯು ತುಂಗಾ ನದಿಯ ಬೆನಕನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ (ಹೊನ್ನಾಳಿ ತಾ) ಪೂಣಚ್ಚರವರ ಪರೀಕ್ಷಕ ಗುಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಿಂದಿನ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದ ಕೊನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ (ಅಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೧೫೦೦-೧೨೦೦) ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕೊಮಾರನ ಹಳ್ಳಿಯ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಗೋರಿಗಳ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳ ಥರ್ಮೊಲೂಮಿಸೆನ್ಸ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿದ ಎಂಟು ಕಾಲಮಾನಗಳ[14] ಅಂತರವು ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೪೦೦ ರಿಂದ -೧೦೦೦ ದವರೆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳ ಸರಾಸರಿ ಕಾಲಮಾನ ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೨೦೦ ವೆಂದು ತರ್ಕಿಸಬಹುದು. ಇಂಗಾಲ ೧೪ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರದಿಂದ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ ಹಳ್ಳೂರಿನ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದಿ ಹಂತದ ಕಾಲಮಾನವು[15] ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೦೦೦.ಮತ್ತು ತಡಕನಹಳ್ಳಿ ಹಾಗೂ ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿಯ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟಪಾತ್ರೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಸುಕು ಬೂದುವರ್ಣದ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಳಿವರ್ಣ ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಕಪ್ಪು-ಕೆಂಪು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೇ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಗೋರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರಾಗಿದ್ದ ರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಗುಜರಾತಿನ ಸುರಕೋಟಡ[16] ಮತ್ತು ದೋಲ ವೀರದಲ್ಲಿ[17] ಕೆಲವು ಶವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕುಣಿಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಚಪ್ಪಡಿಯಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಹಲಗೆಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುಜರಾತ್ ಪ್ರದೇಶದ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಶವ

೧೨. ಸುಂದರ, ಅ.: ೧೯೭೦: "ದಿ ನಿಯೋಲಿಥಿಕ್ ಕಲ್ಚರಲ್ ಪ್ಯಾಟರ್ನ್ಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಮೂವ್‌ಮೆಂಟ್ಸ್ ಇನ್ ನಾರ್ತ್ ಮೈಸೂರ್ ಸ್ಟೇಟ್" ಕರ್ನಾಟಕ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ ಜರ್ನಲ್ (ಸೋಶಿಯಲ್ ಸೈನ್ಸ್), ಸಂ.೬, ಧಾರವಾಡ. ೧೯೭೧: ಅದೇ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆ ಸಂ.೭.

೧೩ ಸುಂದರ, ಅ.: ೧೯೭೨: "ಈಸ್ ದೇರ್ ನಾನ್ ಮೆಗಲಿಥಿಕ್ ಬ್ಲಾಕ್-ಆ್ಯಂಡ್-ರೆಡ್ ವೇರ್ ಕಲ್ಚರ್ ಇನ್ ನಾರ್ತ್ ಕರ್ನಾಟಕ?" ಆರ್ಕಿಯಲಾಜಿಕಲ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಸೆಮಿನಾರ್ ಪೇಪರ್ಸ್, ನಾಗಪುರ.

೧೪. ನಾಗರಾಜರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್.: ೧೯೯೦: "ಗ್ರೇವ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಅರ್ಲಿ ಐರನ್ ಯೂಸಿಂಗ್ ಪೀಪಲ್ ಆ್ಯಟ್ ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿ: ರೀಸೆಂಟ್ ಎವಿಡೆನ್ಸ್", ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ, ಡೈರೆಕ್ಟೊರೇಟ್ ಆಫ್ ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿ ಆ್ಯಂಡ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ಸ್, ಮೈಸೂರು (ಡೈ.ಆ.ಮ್ಯೂ.)

೧೫. ನಾಗರಾಜರಾವ್, ಎಂ.ಎಸ್: ೧೯೭೦: ದಿ ಪ್ರೋಟೊ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕ್ ಕಲ್ಚರ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ತುಂಗಭದ್ರಾ ವ್ಯಾಲಿ, ಧಾರವಾಡ.

೧೬. ಜೋಶಿ.ಜೆ.ಪಿ.: ೧೯೯೦: ಎಕ್ಸ್‌ಕವೇಶನ್ ಆ್ಯಟ್ ಸುರ್‌ಕೋಟಡ ಆ್ಯಂಡ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ಲೋರೇಶನ್ ಇನ್ ಕಚ್ಛ್, ಪುರಾತತ್ವ ಸವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ, ನವದೆಹಲಿ.

೧೭. ಫೆಬ್ರವರಿ-ಮಾರ್ಚ್ ೯೨ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯು ದೋಲಾವೀರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಹರಪ್ಪಾ ನೆಲೆಯ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದ ಡಾ॥ಎಸ್.ವಿ.ಪಾಡಿಗಾರ್ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಎಚ್.ಎಸ್. ಕಾಂಬಳೆ ಇವರುಕೊಟ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಗೂ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಜನವರ್ಗದವರೂ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣ ದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಕಲ್ಲು ನಸುಗೆಂಪಿನ ಮರಳುಕಲ್ಲು. ಈ ಜನವರ್ಗದವರು ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರಾಗಿದ್ದು, ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವನತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರಾದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದವರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಇವರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವು ಪುಣೆ ಬಳಿ ಥೇವೂರು-ಸಾಸ್ಟೆವಾಡಿ[18] ಮೂಲಕ ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಥೇವೂರಿನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಈ ಜನರೇ ತುಂಗಭದ್ರಾ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಲಪ್ರಭಾ- ಘಟಪ್ರಭಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಸರಿಸಿ ದಾರಿಕೋಣಿ ಗೋರಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರೆಂದು ಈಗ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಗೊಡಚಿನಮಲ್ಕಿಯಲ್ಲಿಯ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಜಂಬಿಟ್ಟಿಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ಕೆತ್ತನೆ ಮತ್ತು ಹಳಿಂಗಳಿಯಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಖನನ ಮಾಡಿದ ಬೃಹತ್ ಕಲ್ಗೋರಿ IIIನೆಯ ಹೊರಸುತ್ತಿನ ನಸುಗೆಂಪು ಮರಳು ಕಲ್ಲಿನ ಕಲ್ಲುಗೋಡೆಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಕ್ರಮ[19] ದೋಲಾವೀರದ ಇಂಥ ಕಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗುಜರಾತಿನ ಹರಪ್ಪಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಜನವರ್ಗದವರು ತುಂಗಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಆರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಗೋರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವನ್ನು ಸುಮಾರು ೧೪೦೦-೧೨೦೦ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮಲಪ್ರಭಾ-ಘಟಪ್ರಭಾ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂರ್ವ ೧೨೦೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಲ್ಗೋರಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಜನರ ಕಬ್ಬಿಣ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತು. ತಡಕನ[20] ಹಳ್ಳಿಯ ಮತ್ತು ಕೊಮಾರನಹಳ್ಳಿಯ[21] ಕಬ್ಬಿಣ ಸಾಮಾನುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಅದಿರಿನಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಲೋಹವನ್ನು ಮಾಡುವ ಇವರ ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವು ತುಂಬ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ತ್ತೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರು ಹೇರಳವಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿದೆ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸುಧಾರಿತ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಉಕ್ಕನ್ನು (ವೂಟ್ಸ್ ಸ್ಟೀಲ್) ಇವರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.೧೪೦೦-೧೨೦೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ. ತೇರದಾಳ್, ಹಳಿಂಗಳಿಯ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಗೋರಿಗಳ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಇದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದವೆಂದು[22] ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವು ಈ ಜನರಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಟ್ಟದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅದಿರಿನ ನಿಕ್ಷೇಪವಿದೆಯೋ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಾಗೆ ಬೆಳೆಸಿದ ಉದ್ಯಮ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ 'ಕಾರ್ತಿಕೇಯವನ'ವು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಯಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಆಯುಧಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ದೂರದವರೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ರಚಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ದೇವರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಶ್ರೀ ರಾಮನೇ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಸುಧೀರ್ಘವಾಗಿ ಬೇರೆಡೆಯಲ್ಲಿ [23] ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶವು ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ.

---

೧೮. ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿ, ಎ ರಿವ್ಯೂ, ೧೯೬೯-೭೦. ಪುಟಗಳು ೨೭-೨೯. ಪ್ಲೇಟ್‌ಗಳು X ಮತ್ತು xi

೧೯. ಸುಂದರ, ಅ.: ೧೯೭೫: ಅದೇ ಕಡೆ ಪುಟಗಳು. ೨೬-೨೮,

೨೦. ಅಗ್ರವಾಲ್, ಓ.ಪಿ.: ೧೯೮೦-೮೧: "ಟೆಕ್ನಿಕಲ್ ಸ್ಟಡಿಸ್ ಆಫ್ ಐರನ್ ಇಂಪ್ಲಿಮೆಂಟ್ಸ್, ಫ್ರಂ ದಿ ಮೆಗಲಿಥಿಕ್ ಸೈಟ್, ತಡಕನಹಳ್ಳಿ" ಪುರಾತತ್ವ, ಸಂ.೧೨. ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, ನವದೆಹಲಿ.

೨೧. ಆಗ್ರವಾಲ್,ಓ.ಪಿ. ಮತ್ತು ಇತರರು: ೧೯೭೦: "ಐರನ್ ಆಬ್ಜಕ್ಟ್ಸ್ ಫ್ರಂ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಮೆಗಲಿಥ್ಸ್ (ಕರ್ನಾಟಕ),ಎ ಟೆಕ್ನಲಾಜಿಕಲ್ ಸ್ಟಡಿ ಆ್ಯಂಡ್ ಸಿಗ್ನಿಫಿಕೆನ್ಸ್", ಆರ್ಕಿಯಾಲಜಿ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಡೈ.ಆ.ಮ್ಯೂ.

೨೨ ಮುಧೋಳ್, ಎಂ.ಎಸ್.೧೯೮೯: ಎ ಟೆಕ್ನಿಕಲ್ ಸ್ಟಡಿ ಆಫ್ ದಿ ಮೆಟಲ್ ಆಬ್ಜಕ್ಟ್ಸ್ ಫ್ರಂ ಮೆಗಲಿಥ್ಸ್, ಅಪ್ರಕಟಿತ ಪಿಎಚ್.ಡಿ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ ಎಂ. ಎಸ್. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಡೋದರ,

೨೩. ಸುಂದರ, ಅ.: ೧೯೯೫: "ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಯಣದ ಕಾರ್ತಿಕೇಯವನವು ಸೊಂಡೂರಿನ ಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿ ಬೆಟ್ಟವೆ"?, ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಸಂ.೧೦ ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸ ಅಕಾದೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣದ ಕೆಲವು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು :

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಜನರು ಯಾರು? ಇವರು ಸ್ಥಳೀಯರೆ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದವರೆ? ಇವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು? ಇವರ ದಿನ ನಿತ್ಯದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜೀವನದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನಾದರೂ ಅಂದರೆ, ಈ ಜನರ ನಿವೇಶನ ಆಯ್ಕೆ, ವಿನ್ಯಾಸ, ರಚನಾಕ್ರಮ; ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ಉಪಕರಣಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನಗಳು; ಕೃಷಿ, ಪಶುಸಂಗೋಪನೆ, ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ, ಬೇಟೆಯಾಡುವುದು, ಮೀನುಗಾರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರ ಸಂಪಾದನೆ ಕ್ರಮಗಳು; ಲೋಹ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆ, ಆಭರಣದ ಮಣಿಗಳ ಮೊದಲಾದ ಕುಶಲ ಕೈಗಾರಿಕೆ, ಕಲೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಟ್ಟಳೆಗಳು, ಶವ ಸಂಸ್ಕಾರ ಪದ್ಧತಿ, ವ್ಯಾಪಾರ-ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲಮಾನ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಆಯಾಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜನ ವಾಸ್ತವ್ಯದ ನೆಲೆಗಳ ವಿಸ್ತೃತ ಪ್ರಾಯಶಃ ಉತ್‌ಖನನ ಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಇವರು ಯಾವ ಜನವರ್ಗದವರು? ಇವರ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೇನು ಮೊದಲಾದ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಪ್ರಾಯಶಃ ಆಯಾಯ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಚಲಿತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕ ವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಕೆಲವೊಂದು ಅಂಶಗಳಾದರೂ ತಿಳಿಯಬಹುದೇನೋ? ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶವು ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಶಾದಾಯಕ ವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಗಮದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಶಿರಸಂಗಿಯವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ದಂತ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಖಾನಾಪುರ ತಾ॥ ದ ಜಾಂಬೋಟಿಯು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ವಾನರರೊಡನೆ ಇದ್ದ ಜಾಂಬವಂತನ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯೆ ಇವನ ಮಗಳು ಜಾಂಬವತಿಯು ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಲಗ್ನವಾದಳೆಂಬ ಒಂದು ಕಥೆಯಿದೆ.[24] ಗೋಕರ್ಣವು ಹನುಮಂತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳವೆಂದು[25] ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಸೌಂದತ್ತಿಯು ಋಷಿ ಜಮದಗ್ನಿ-ಋಷಿ ಪತ್ನಿ ರೇಣುಕಾ, ಪುತ್ರ ಪರಶುರಾಮರ[26] ಕ್ಷೇತ್ರ. ಮುನವಳ್ಳಿಯು ಮುನಿಗಳ ಹಳ್ಳಿ. ಶಿರಸಂಗಿಯು ಋಷ್ಯಶೃಂಗರ ಆಶ್ರಮ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತಾ ಮತ್ತು ಹನುಮಂತರೊಂದಿಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ರಾಮೇಶ್ವರ, ಲಕ್ಷಣೇಶ್ವರ, ಹನುಮಂತೇಶ್ವರ ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರಂತೆ.[27] ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಲಯ, ವಿಂಧ್ಯ ಪರ್ವತಾವಳಿಗಳು ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಋಷ್ಯಮೂಕ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿಯ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾನಗರವಿದ್ದ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಹಲಶಿಯಲ್ಲಿಯ ರಾಮತೀರ್ಥವು ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಂಕೆಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯವಿದ್ದುದ ರಿಂದ ಇದು 'ರಾಮತೀರ್ಥ'ವಾಯಿತೆಂದು ಪ್ರತೀತಿ. ಇಂಥ ರಾಮ ತೀರ್ಥಗಳು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಇವೆ. ಹೊನ್ನಾವರ, ರಾಮದುರ್ಗದ ಹತ್ತಿರ, ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಇದೆ. ಮುಂದೆ ಬಾದಾಮಿಯ ಶಿಡ್ಲಪಡಿ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ರಾಮತೀರ್ಥವಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇರುವ ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳಿವೆ:

೧) ಜಮದಗ್ನಿ-ಪರಶುರಾಮ ಕುಲದವರಿಂದ, ಋಷ್ಯಶೃಂಗರ ಪರಂಪರೆಯವರಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ನೆಲೆಯೂರಿದುದು; ೨) ಹನುಮಂತ ಜಾಂಬ ವಂತಾದಿಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ಕರಾವಳಿ ಘಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆ ಅಂದರೆ ಈಗಿನ ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಲಿ-ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳೊಡನೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದು; ೩) ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಂಕೆ ಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಹೊನ್ನಾವರದಿಂದ ಹಲಶಿ, ರಾಮದುರ್ಗ ಶಿರಸಂಗಿ ಬಾದಾಮಿ ಮೂಲಕ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ವಿದರ್ಭದ ರಾಮಟೇಕ್ ಮೂಲಕ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ತಲುಪಿದುದು.

---

೨೪. ಕರ್ನಾಟಕ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್ ಗೆಜೆಟೀರ್: ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ: ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು.

೨೫. ಮಹಾಲಿಂಗಮ್, ಎನ್. : (ಸಂ): ೧೯೮೨: ಏನ್ಷಿಯೆಂಟ ವರ್ಲ್ಡ್: ಎ ನ್ಯೂಲುಕ್, ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಫಾರ್ ದಿ ಇನ್ವೆಸ್ಟಿಗೇಶನ್ ಆಫ್ ಎನ್ಷಿಯೆಂಟ್ ಸಿವಿಲೈಸೇಶನ್, ಮದ್ರಾಸ್. ಪುಟ ೬೨.

೨೬. ಸುಂದರ, ಅ: ೧೯.... ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಧಾರವಾಡ.

೨೭. ಅಣ್ಣಿಗೇರಿ, ಎ.ಎಮ್. : ಕರ್ನಾಟಕ ಇನ್‌ಸ್ಕ್ರಿಪ್ಶನ್ಸ್, ಸಂ. ೧, ಕಂ.ಸಂ.ಸಂ., ಕ.ವಿ.ವಿ.ಧಾರವಾಡ.

೨೮. ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದ ಡಾ॥ಎಸ್.ಎಲ್ ಶಾಂತಕುಮಾರಿಯವರು ಇದರ ಪಾಠವನ್ನು ನನಗೆ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರ, ಉಜ್ಜಯಿನಿ (ಮಧ್ಯ ಪ್ರದೇಶ), ಗೋವಾ ಮತ್ತು ಮಾಲ್‌ದೀವ್ ದ್ವೀಪ ಸಮೂಹದ ಸಮೀಪ ತರುವಾಯ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತಲೆನ್ನಲಾದ ಲಂಕೆ (ಈಗಿನ ಶ್ರೀಲಂಕಾ ಇದರ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.) ಮೂಲಕ ಲಂಕೆಯ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲೆ ಗುರುತು ಮಾಡಲಾದ ರೇಖಾಂಶವು ಆರ್ಯಭಟೀಯ ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಮಂಗಳಕರ 'ಲಂಕಾರೇಖೆ'ಯಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದೊಡನೆ ಲಂಕಾಧಿಪತಿ ರಾವಣನು ಶಿವನನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಆ ದೇವರಿಂದ ಆತ್ಮಲಿಂಗವನ್ನು ಪಡೆದು ಲಂಕೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಗೋಕರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಹೋದದ್ದನ್ನು ನೆನೆಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈಗಿನ ಶ್ರೀ ಲಂಕಾದ್ವೀಪವೇ ಆಗಿನ ರಾವಣನ ಲಂಕೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ರಾವಣನು ಗೋಕರ್ಣದ ಮೂಲಕ ಹೋಗುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಗೋವಾ ಕದಂಬ ಅರಸು ಮನೆತನದ ಇಮ್ಮಡಿ ಜಯಕೇಶಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧೨೬ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಟ್ಟಯನ ಒಂದು ಅಪ್ರಕಟಿತ ಶಾಸನ[29] ತುಂಡೊಂದರಲ್ಲಿ (''ಕದಂಬಾನ್ವಯದೊಳು ಲಂಕೆಗೆ ಕಪ್ಪಮಂ ಮಣಿದು ಬೇಡಿ ಬಹಿತ್ರಮನೇರಿ ನೂಂಕಿದಂ ಕೊಂಕಣ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿಭು ಚಟ್ಟಯ್ಯಂ........'') ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾದ ಲಂಕೆಯು ಗೋವಾದ ಕಡೆ ಉಜ್ಜಯಿನಿ-ಗೋವಾ ರೇಖಾಂಶದಲ್ಲಿದ್ದಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಗೋವಾ ಕದಂಬರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಾದ ಲಂಕೆಯು ಮತ್ತು ರಾವಣರ ರಾಜಧಾನಿ ಲಂಕೆಯು, ಈಗಿನ ಶ್ರೀಲಂಕಾ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಂಕೆಯಿಂದ ಹೊನ್ನಾವರ-ಹಲಶಿ-ರಾಮದುರ್ಗ ಶಿರಸಂಗಿ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದೇ ಈಗಿನ ಶ್ರೀಲಂಕಾ ಆಗಿನ ಲಂಕೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಮಾರ್ಗವು ಸರಿಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕ್ರಮೇಣ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆದೇ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಿಜವಾದ ಮಾರ್ಗದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ರಾಮಾಯಣ ಜನವರ್ಗಗಳ ತರುವಾಯ ಪೀಳಿಗೆಯವರು ವಲಸೆ ಬಂದು ಇದ್ದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿದ್ದು ಆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತಗೊಂಡಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಮೂರು ವರ್ಗಗಳು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಋಷಿ ವರ್ಗದ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆ, ಜಾಂಬವಂತ-ಹನುಮಾನ್ ವಾಲಿ-ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಪರಂಪರೆ ವರ್ಗಗಳಿರುವುದು ತುಂಬ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಗಂಭೀರ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ.